

Kulttuuripolitiikan kartoitusta

Teoksen toimittajat ovat kuitenkin onnistuneet kokoamaan mielenkiintoisen artikkelikokoelman. Teoksen ensimmäisessä jaksossa käsiteltävät sosiaalitutkimuksen metodologiset lähtökohdat tarjoavat mielenkiintoista pohdittavaa kaikille sosiaalitutkimuksen parissa työskenteleville. Toisen ja kolmannen jakson artikkelien vahvuutena on, että kukin artikkeli käsittelee tiettyä omaa metodologista lähtökohtaansa, josta esitetään empiirinen sovellus. Tässä mielessä kirja toimii ikään kuin hakuteoksena. Tämä palvelee niin opiskelijoita, jotka ovat vasta tutustumassa sosiaalitutkimuksen menetelmien laajaan kirjoon kuin kokeneempiakin tutkijoita, jotka kaipaavat muistin virkistystä yksittäisistä menetelmistä ja niihin liittyvistä valinnoista.

Kari Tahvanainen: *YTM, tutkija, yhteiskuntapolitiikan laitos, Joensuun yliopisto*

Ahponen, Pirkkoliisa & Kangas, Anita (toim.): *Construction of Cultural Policy. SoPhi 94. Jyväskylä: Minerva. 2005, 248 s.*

Kulttuuripolitiikan lähihistoria ja diskurssit ovat monipuolisessa tarkastelussa yhdeksän tutkijan artikkelikokoelmassa *Construction of Cultural Policy*. Kirjan taustalla on 1990-luvun lopussa toiminut Kulttuurin institutionalisoituminen ja taidehallinnon mekanismit -tutkimusprojekti, jonka tavoitteena oli etsiä tutkimuksellisia vaihtoehtosuuntia institutionalisoitumiskehitykselle. Kokoelma sai alkunsa vuonna 2000 kulttuuripolitiikan tutkimuksen kesäkoulu Jyväskylän yliopistossa. Teos ei kuitenkaan ole projektin loppuraportti, vaan moniäänistä – ja väliin vaikeatajuistakin – pohdintaa aiheesta.

1900-luvun loppupuolta ovat kulttuurin ja kulttuuripolitiikan näkökulmasta luonnehtineet murrokset ja siirtymät. Korkeakulttuurin valta-asema on heikentynyt suhteessa populaarikulttuuriin. Taiteen määrittely ja arvottaminen tapahtuvat monipuolisemmin. Kysymys siitä, mikä on taidetta ja kulttuuria, on yhä enemmän diskursiivisen keskustelun kohteena. Kulttuuripolitiikan painopiste on siirtynyt toiminnan suuntaan; osallistuminen, osallisuus ja kulttuurin saavutettavuus ovat esillä. Samoin keskiössä ovat monikulttuurisuus, kulttuurinen diversiteetti, paikalliskulttuurien tunnustaminen ja yhteisöllisten arvojen merkitys kuten myös raja-teema. Teos pyrkii kuvaamaan kulttuuripolitiikan kehitystä ja kenttää keskeisten yhteiskunnallisten diskurssien valossa, mikä lukijan on hyvä hahmottaa punaisena lankana tässä varsin massiivisessa kokoelmassa.

Kirjaa ei ole jaoteltu osiin. Silti siitä hahmottuu kolme peräkkäistä kokonaisuutta. Alkuosa käsittelee osallisuutta ja kansalaistoimintaa sekä rajoja ja

rajanylityksiä. Keskiosassa kartoitetaan kulttuuria suhteessa teknologiaan informaatioaikakaudella, jolloin kulttuurin, taiteen ja taiteilijuuden määritelmät ovat laajentumassa ja taidetta tuotteistetaan. Lopuksi palataan kulturalismin ja kriittisen teorian asemaan ja näkökulmiin nykyajan kulttuuripolitiikassa ja sen tutkimuksessa.

Anita Kangas aloittaa teoksen kulttuuripolitiikan nykyvaiheen ja historian analyysillä. H.C. Andersenin satua mukaillen hän kysyy, mitkä ovat kulttuuripolitiikan uudet vaatteet, uusi vaihe. Kulttuuripolitiikan diskurssien kautta kieltä käytetään hegemonisen kamppailun välineenä; kuinka uudet käsitteet syntyvät, kuinka poliitikot ja muut toimijat niitä käyttävät. Keskeisenä kamppailun kohteenahan on ollut, mitä kulloinkin pyritään määrittelemään taiteeksi ja kulttuuriksi. Kankaan mukaan kulttuuripolitiikassa on tapahtunut siirtymä, koska identiteettipolitiikat saavat lisää painoarvoa monikulttuurisuuden ja sateenkaariyhteiskunnan kontekstissa. Kulttuuripolitiikka on myös tullut globaalimmaksi, mikä näkyy muun muassa pluralismin ja monietnisen politiikan sekä kulttuurisektorin taloudellisen merkityksen diskursseissa.

Kangas hahmottaa viisi nykyculttuurin tuotteistamisen diskurssia: kulttuurisektorin taloudellisen tärkeyden traditionaalisen diskurssin, paikallisen ja alueellisen kehityksen strategioiden diskurssin, sosiaalisesti tasa-arvoisemman aluekehityksen diskurssin, suotuisan kehityksen eli pehmeän kehityksen ajattelun diskurssin sekä kulttuurin tuotteistamisen taloudellisen merkityksen diskurssin. Kulttuuri nähdään tulevaisuudessa infrastruktuurin monipuolistajana, kun se on osana taloudellista tuotantoa. Myös keskustelu luovista luokista ja alueista liittyy näihin diskursseihin. Kulttuuripolitiikan uusiksi vaatteiksi Kangas pukee vastakkaisten repertuaarien olemassaolon yhden yhteisen arvo maailman sijasta, koska kulttuuripolitiikan yleinen ja jaettu visio haihtuu.

Inga Kalvina etsii kulttuurisen osallisuuden vaikutuksia sekä uusia tapoja tutkia niitä. Perinteisesti kulttuurista osallistumisesta on mitattu taloudellisilla vaikutuksilla, jolloin unohtuvat epäsuorat vaikutukset ja osallisuuden merkitys osallistujalle. Ihmiset itse määrittelevät osallistumisensa taiteisiin ja kulttuuriin laajemmin kuin taide- ja kulttuuriorganisaatiot ja tutkijat. Mikä on kulttuuria? Osallistujalta pitäisikin kysyä, mikä on hänen rajauksensa, jolloin paljastuisi samalla, mikä merkitys kulttuurilla ja siihen osallisuudella on hänen koko elämäänsä. Mielestäni on hyvä tuoda tämä painotus esille ja korostaa toimivan subjektin merkitystä ajassamme, jossa kolmannen sektorin merkitys näyttää yhä kasvavan yhteiskunnan perustoimintojen hoidossa.

Katja Mäkinen analysoi kansalaisuuden, kulttuurin ja yhteenkuuluvuuden tunnetta Euroopan unionin kontekstissa. EU:n tavoitteena on eurooppalainen kansalaisuus, joka tukisi integraatiota. Mäkinen tarkastelee Euroopan neuvoston ja Alueiden komitean asiakirjoja ja havaitsee määritelmät osin ristiriitaisiksi ja myös pinnallisiksi. Painotukset retoriikassa vaihtelevat kansallisista yhteisen kulttuuriperinteen korostamiseen. Dokumentteista on nähtävissä eurooppalaisen kulttuurisen kansalaisuuden ideaalityyppi. Kansalaisuutta luodaan kulttuurin kautta.

Pirkkoliisa Ahponen pohtii puolestaan heikomman strategioita kulttuuripolitiikan voimakentässä. Demokratiaan perustuvassa yhteiskunnassa valtaa legitimoidaan symbolisin arvoin eli kulttuurisesti, kun väkivaltaa ei voida käyttää. Sekä hallitsijat että hallitut ovat riippuvaisia toisistaan ja siksi pienelläkin voi olla mahdollisuuksia ponnistaa rajojen läpi sisälle kulttuuriin ja yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Tätä osallisuuden mahdollisuutta ja sen ehtoja Ahponen havainnollistaa sankaritarinan sekä kahden sadun välityksellä. Syrjäytyneellä ihmisellä saattaa olla oikeaa strategiaa käyttäessään jonkinlainen neuvotteluasema ylempänsä kanssa. Sosiaalinen tasa-arvo ja kulttuurinen epätasa-arvo ovat ristiriidassa reaali maailmassa. Kulttuuripolitiikan tehtävä-

nä on auttaa ymmärtämään näiden käsitteiden sisältöä ja muodostumista. Eli kuinka syrjäytyneiden osallistumismahdollisuuksia voitaisiin puolustaa ja edistää eri tilanteissa? Kansalaisyhteiskunnan kannalta tämä on tärkeä kysymys.

Jim McGuigan puhuu kulttuurianalyysin kehitysvaiheista ja nykyisen informaatioaikakauden politiikoista. Hän korostaa kulttuurin näkemistä moniulotteisena; pitäisi tutkia erilaisia kulttuureja ja niiden suhteita pikemmin kuin yhtä kulttuuria. Kulttuuripolitiikassa törmätään globaalin valtiottoman kapitalismin ja edustuksellisen kansallisvallan suhteisiin – onko kulttuurista sääntelyä valtion tuen muodossa enää mahdollista harjoittaa vai hoitavatko sääntelyä jo enemmän markkinavoimat omalla loogiikallaan. Tähän liittyy myös kysymys teknologisesta determinismistä, jonka McGuigan asettaa yhteiskunnalliseen kontekstiinsa ja siten melko kyseenalaiseksi.

Raija-Leena Loisa nostaa esille nykyajalle leimallisen ilmiön, kulttuuriteollisuuden. Hän kysyy, onko se paradoksi vai synergiaa, ja tutkii ilmiötä asettamalla vastakkain Frankfurtin koulukunnan kriittiset näkemykset ja 1900-luvun ranskalaisten ja anglosaksisten ajattelijoiden ideat, joissa on enemmän konstruktivistista ja empiiristä halua ymmärtää tätä vastakohtaista ilmiötä. Loisa kehittää havainnollisen kulttuurin ja kulttuuriteollisuuden sisäkkäisten kehien mallin. Se ainutkertainen luova taideteos, kuten romaani, sijaitsee aivan ytimessä, siitä edetään ulospäin soveltavien taiteiden, taidelaitosten ja kulttuuriteollisuuden kautta aina mainontaan, turismiin, softaan ja tuotteisiin, soveltamiseen. Kulttuuriteollisuuden ulottuvuuksista saa mielenkiintoisen kuvan.

Niina Simanainen pohtii taiteilijoiden suhdetta uusiin teknologioihin. Taiteen piirissä ollaan teknologisen kehityksen seurauksena uudella pelikentällä. On nettitaiteilijoita, digitaalitaidetta, multimediataidetta, tiimityötä. Taiteilijan määrittelemisen on tullut hankalaksi, yhteisiä kriteerejä sille ei ole. Kaksi

diskurssia kuvaa tätä vaihetta. Tekno-ekonominen diskurssi on yhteydessä uusliberalismin ideologiaan, kybermetaforinen diskurssi puolestaan postmodernismiin. Teknologisen kehityksen, eritoten internetin, nähdään jopa lisäävän demokratiaa mahdollistaessaan kaikille pääsyn nettiin.

Kia Lindroos käsittelee artikkelissaan kulttuurin käsitettä historiallisessa ja nykykontekstissa. Näkökulmana on kulturalismi, joka näkee kulttuurin diskursiivisesti, kielellisesti luotuna konstruktiona. Kulturalismille kulttuuri on ollut perinteisesti elämäntapaa, arjen käytäntöjä, sosiaalisesti konstruoituja merkityksiä, mutta nykyisin se ymmärretään laajempänä käsitteenä. Lindroos hahmottaa siirtymän kohti "kulttuurista"; kun aiemmin puhuttiin "kulttuurista", puhutaan nyt "kulttuurisesta". Esimerkiksi seksuaalisuutta tarkastellaan kulttuurisesti tuotettuna ilmiönä.

Petra Ragnerstam palaa kriittisen koulukunnan klassikon Theodor Adornon ajatusten käyttöön kulturalismissa. Ragnerstam pohtii subjektin ja kriittisyyden mahdollisuuksia, rajanvetoja subjektin muodostamisessa.

Pirkkoliisa Ahponen vetää toisessa artikkelissaan linjaa kulttuuripolitiikan sijainnille kriittisen teorian ja kulturalismin välissä. Kysymys on kultivaation dilemmasta – kuinka tulla yhä tietoisemmiksi toimijoiksi, hankkia kulttuurista tietoisuutta kulttuuripolitiikan osallistujina, olimmepa sitten talkoolaisia tai tutkijoita. Kriittisessä teoriassa taide nähdään yhteiskunnallista vallankäyttöä vastustavana, kulturalismissa se taas tulkitaan yhteiskuntaan sijoittuneena, jolloin sitä käytetään välineenä inhimillisen toiminnan ja sosiaalisen elämän organisointiin ja jämäköittämiseen. Voidaan saavuttaa kulttuurista valtaa, olla reformisteja. Kriittisyys ja osallisuus kuuluvat lopulta yhteen. Tärkeää on osallistua kulttuuripolitiikan diskursseihin, olla kentällä. Kulttuurin perimmäinen tarkoitus on auttaa elämään parempaa elämää yhdessä toisten kanssa. Kulttuurinen

Kuva suurista ikäluokista kirkastuu

kansalaisuus lienee se utopia, jota tästä näkökulmasta tavoittelemme.

Jyväskylässä vuonna 2004 järjestetyillä ensimmäisillä Kulttuuripolitiikan tutkimuksen päivillä käsiteltiin luovuuden kulttuurisia ulottuvuuksia. Kulttuurin suhde talouteen, mutta myös demokratiaan nousivat keskeisiksi teemoiksi päivien pääesitelmissä. Tätä samaa erittäin ajankohtaista teemaa kartoittaa Construction of Cultural Policy -teoskin.

Anu Vehviläinen: *FM, yhteiskuntapolitiikan laitos, Joensuun yliopisto*

Erola, Jani & Wilska, Terhi-Anna (toim.): Yhteiskunnan moottori vai kivireki? Suuret ikäluokat ja 1960-lukulaisuus. Jyväskylä: SoPhi. 2004, 338 s.
Karisto, Antti (toim.): Suuret ikäluokat. Tampere: Vastapaino. 2005, 365 s.

Kahden vuoden aikana on julkaistu kaksi poikkitieteellistä artikkelikokoelmaa suurista ikäluokista. Vuonna 2004 ilmestynyt Jani Erolan ja Terhi-Anna Wilskan toimittama Yhteiskunnan moottori vai kivireki? -teos on samalla myös professori Timo Toivosen 60-vuotisjuhlakirja. Toivonen on omissa tutkimuksissaan pitänyt esillä sukupolvi- ja kohorttitematiikkaa, joten suuria ikäluokkia tutkaileva teos sopii hänelle hyvin juhlakirjaksi. Viime vuonna ilmestyi puolestaan Antti Kariston toimittama kirja "Suuret ikäluokat". Se sisältää 13 itsenäistä artikkelia, jotka löytyvät kolmen väliotsikon – "Elämänkulku", "Sukupolvi ja politiikka" sekä "Tulevaisuus" – alta. Kariston kirjoittama johdanto "Suuret ikäluokat kuvastimessa" avaa lukijalle mainiosti tietä kirjan muihin artikkeleihin. Erolan ja Wilskan teoksen 16 artikkelia on ryhmitelty neljän alaluvun alle. Ensimmäisessä luvussa katse on 1960-luvun yhteiskunnassa ja instituutioissa, seuraavassa luvussa tarkastellaan yhteiskunnallisia rakenteita, kolmas luku valottaa 60-lukulaisten arvoja ja asenteita ja viimeisessä luvussa esiin nousee suurten ikäluokkien kulutuskäyttäytyminen.

Teokset tarjoavat siten yhteensä 29 tutkimusnäkökulmaa suuriin ikäluokkiin. Lähes poikkeuksetta artikkelit perustuvat kirjoittajien omiin empiirisiin tutkimuksiin. Laajasta kirjoittajajoukosta vain J.P. Roosin nimi esiintyy molempien teosten kirjoittajissa. Kun kummatkin kirjat käsittelevät vahvasti sukupolvitematiikkaa, on hienoa, että kirjoittajissa on sekä suurten ikäluokkien edustajia että nuorempaa tutkijapolvea, suurten ikäluokkien lapsiksi biologiselta iältään sopivia, 1970-luvun alkupuolella syntyneitä tutkijoita.